

si je poiskala globlje v razpokah svoj odtok, in skala nad Cigansko jamo se je posedla, da o njej ni več sledu. Nastala je zopet suša, vsled katere se je posušilo sadno drevje. Gospodar Janez je podrl prostorni hlev, ki mu je bil nepotreben; sedanji gospodar pa nosi

zopet led iz lednika in zoblje pod slamnato streho ovsen kruh, ki mu ga komaj še rodi pusta zemlja. Zastonj bi torej vprašal dandanes po gorjanskem vrtu, po skrivnostni jami; med sedanjim rodом živi to ime le še kot spomin nekdanjih časov.

Moj prijatelj Henrik.

(Iz dijaškega življenja povzel Vaziljev.)

I. Vaziljev uredništvu.

Gorica, sredi septembra 1888.

Gospod urednik! Blagovolite vsprejeti v svoj cenjeni list te-le črtice o mojem prijatelju. Našel sem je v njegovem zapisniku. Ni ga več med živimi. Nepoznan njegov grob zarašča na daljnem severu že nekoliko let zelena trava...

Lanske počitnice sem bil na domu njegove matere. Reva še vedno joče. Sedaj nima več nobenega svojih na svetu. Ko je bil njen sin še živ, bival sem mnogokrat na njenem domu. Lani torej, ko sem jo bil šel obiskat, rekla mi je, naj pogledam knjige njenega sina, in ako bi katera bila za rabo, naj si jo le vzamem. »Druge sožgem«, pristavila je, »ne morem je več gledati.«

Jok jo je dušil.

Tudi obleke svojega sina ni mogla več strpeti uboga mati; kakor mi je pravila njena sosedka, dala jo je bila neki ciganki, da obleče nage svoje otroke.

»Izberite si«, ponavljala je, »izberite si, tačas grem pogledat v vrt...«

Knjige so ležale razmetane v izbi poleg veže. Bile so večinoma iz gimnazijskih let: slovnice, slovarji, zvezki nalog in več klasikov v raznih jezikih. Zadel sem ob celo kopo pesmij, pripovedij, romanov, pisanih v raznih jezikih slovanskih. Tudi nekaj letnikov dunajskega »Zvona« sem dobil. Bili so trije prvi tečaji, obrabljeni

in oguljeni. Skoro na vsaki strani ob robéh klicaji in nebrojne opazke.

Najbolj pa me je zanimal zapisnik, na kateri sem naletel med drugimi papirji. Kolikor sem mogel soditi po letnici, rabil mu je ta zapisnik sedmošolcu in dalje. Razven računov za obleko, knjige in druge potroške, napisani so bili po njem izreki iz raznih pesnikov in pisateljev slovenskih, českich, nemških in ruskih. Čim posebnjša, nenavadnejša so se mu zdela mesta v knjigah, tem rajše ja je izpisoval, dasi niso bila vedno najboljša.

Posebno presunila sta me dva večja odstavka, katera sem nespremenjena vpletel v svoj spis. Prvi odstavek je pisal koncem zadnjih gimnazijskih počitnic odhajaje na vseučilišče, kmalu po slovesu od svoje matere. Datovan je 12. oktobra 188... Pisan je v naglici s svinčnikom za vožnje iz Gorice v Trst. Drugi spis pisal je že jetičen okolo dve leti kasneje, 7. novembra 188..., nekoliko tednov pred svojo smrtjo. Tedaj je že moral biti sprijaznjen s sveto vero.

Drug moj prijatelj na istem vseučilišču mi je poročal o njegovi smrti. Tudi to pismo sem priložil vrstam svojega rajnega prijatelja. Kakor bode čitatelj videl, skesal se je mladostnih svojih pregreškov ob smrtni uri.

Gospod! preberite vrste mojega prijatelja in spoznali bode, da je bil plemenita duša, a postal je žrtva slabe

vzgoje. Verujte mi, ako bi se bilo njegovo dobro srce naravno vzgajalo, bil bi sposoben najvzvišenejših in najkoristnejših činov. Sedaj je mrtev.

Prosim Vas, vsprejmite, kar Vam pošiljam, v cenjeni svoj list, da bode moj prijatelj vsaj mrtev, če tudi ne mnogo, koristil narodu, za kateri mu je tako strastno gorelo srce. Saj je Vaš list posebno naši mladini namenjen. O da bi vendar tudi naša mladina jela bolj trezno soditi! O da bi te vrstice vsaj nekaterim oči odprle! Udani

Vaš

Vaziljev.

II. Iz zapisnika mojega prijatelja.

12. oktobra 188 . .

Konec je torej počitnic, reci, konec zadnjih gimnazijskih počitnic. Quidquid id est, lepe so bile, samo — samo prekratke. Tako pride in tudi preide zadnji dan, ne le počitnic, ampak tudi drugi dan — in nas več ne bo . . . Tu bi se dalo marsikaj reči . . . hm! — a sedaj sem še tukaj, kar je glavna stvar. Carpe diem quam itd. Ta je moška! Za sedaj sem pa na razpotju, ali prav za prav že na — poti. Herakleja sem torej že premagal.

Kam grem? Zakaj grem?! Vlak jadra proti Nabrežini, da pride v — Trst in jaz . . . ?

»Oblak ne vé in val ne, kam,
Kam nese me obup, ne znam«

ali pa up — kdo vé?! — Vendar stoj! — Včeraj mi je bilo prav čudno pri srcu. Da, čudno, prav čudno. Škoda bi bila za takov spomin, ako bi mi sprhnil brez sledú.

Bilo je pa prav tako-le:

K materi sem bil prišel in rekel jej — ali bolje, rekel jej nisem ničesar. Ne vem, kaj mi je bilo v grlu. Roko sem jej dal v slovo. Zdi se mi, da se je njena roka tresla in se jej oko skatilo. Vedla je, zakaj sem prišel.

— Moj sin . . .

Ni mogla dalje. Jok jej je govor zapiral. Tudi mene je nekaj davilo.

— Zakaj se pa jočete . . . saj . . .

— Moj sin, srečen bodi! Boga ne pozabi. Jaz hočem dobro svojemu otroku.

Molk je zavladal, mučen molk.

— Moj oče, tvoj ded, ni bil srečen, dasi je bil v šolah . . . Tudi nas, rodni svojih otrok, ni imel rad . . . Tudi mi njegovi otroci . . .

Jok jo je zmogel. Ni mogla dalje. Čez nekoliko časa otrè si solze in nadaljuje: — Moj oče je bil vedno žalosten. Jaz nisem vedela, zakaj se je tolikrat solzil, ko nas je gledal, kakor bi se nas bil kesal. Ob koleri leta 1855 je nagloma umrl. Zjutraj je bil še zdrav in zvečer ob sedmih je ležal pod zvonikom, kamor so nosili umrle za kolero. Ravno tu-le je umrl na tem stolu, tukaj v tem kotu. Jaz te ne bom učila, več več, ko jaz. Pol ure pred smrtjo je tožil, da je zgubil življenje, da je zgrešil pot od Boga mu usojeno. Preklinjal je dan, ko se je dal zavesti . . . Nas, svojih otrok nikdar ni imel rad.

Mraz mi je spreletaval kosti.

— Moj oče, nadaljevala je po kratkem premolku mati, imel je prijatelja. Če sta le mogla, bila sta skupaj. K nam je zahajal gostokrat. Vsak teden je bil gotovo dvakrat ali trikrat pri nas. Tedaj pa sta si vedno imela mnogo povedati. A nikdar nista bila vesela. Tudi prijatelj mojega očeta ni bil srečen . . . Ljudje so pravili marsikaj.

Glas jej je bil, kakor slovesen zvonov glas, kadar zvoni duši, kateri bi zvoniti ne smel.

— Jaz nisem mislila, spregovorila je po dolgem prestanku, da more biti tudi v takem stanu človek nesrečen. Moj sin, jaz te ne silim nikamor. Hodi, kamor te vleče srce! Jaz bom zate molila. Bog ne daj, da bi mi kdaj moj lastni otrok očital svojo nesrečo! Stori, kar velevali ti vest! . . .

Tako mi je govorila mati. Ledena resnoba se je razlila po celem mojem bitju. Tresel sem se in tudi sedaj se tresem . . .

Prihodnjost! Večnost! Negotovost! Mračen je tega življenja propad! Živo te čutim sedaj, življenje! Ali bom nesrečen, kakor oče moje matere? Ali je sploh sreča mogoča?! Bogovi, kdo mi ugasi te negotovosti peklensko žrjavico v prsih mi tlečo.

Kaj mi je rekla še mati? Da, rekla mi je, da me ne bode učila, da vem več, ko ona! Ha, ironija! In vendar mati ne pozna ironije! Zakaj sem na svetu? Ali je sploh mogoče, da je po tem bednem življenju še kaj? Zakaj se učimo in toliko lovimo in tepemo za ta kruh, za to zrelo, ki vedno žrè — a nikdar ni sito. Kako moreš biti ponosen, o človek, svojega človeškega do-
stojanstva, svest si tolike negotovosti,

svest si svojih tako podlih organov! Kaj imamo več od živali! Le pekel, goreči pekel negotovosti... Ali ni bilo sploh mogoče, da bi vsaj mene ne bilo?... Turgenjev, če se ne motim, pripoveduje o nekem s smrtjo borečim se kmetom, ko je prosil suhih orehov, da bi je grizel. Jaz tudi... Dvakrat dve je tri. Zakaj bi moralo biti ravno štiri?! — —

(Konec prih.)

Pri mrtvaškem odru brata Avgusta.

Oj, tu ležiš, o brat premili,
Zatisnenih na vek očij!
Ljudje so oder ti vkrasili,
Da vrtu se podoben zdi!

Krog krste sveče pa gorijo,
Da-si je jasen poludan,
Leskét čudésen ti delijo,
Ki cvet si, oh! prerano vbran...

Solzi se britko mati draga
In oče, starček sivolas,
Nevtešna sta mi brata draga,
Za taboj jaz ihtim na glas.

Ljudje pa k tebi gori vrejo,
Da te pobožno pokropé,
Da enkrat še obráz tvoj zrejo,
Za dušo tvojo pomolé.

A reve, toge, bolečine
Nas zapustíjo vse na mah,
Ko zadnji dih iz nas izgine,
Pred rajem zastor strè se v — prah.

Solzeč ob krsti so učenci,
Ki bil si jim učitelj blag,
Kažó podarjeni njih venci,
Kako si vedno bil jim drag!

Pri krsti tvoji majka Slava
Z Evterpo se solzi bridkó,
Ti bil si jima dika prava,
Vsekdar si ljubil ji srénó.

A kaj je mari ti jokanje,
Mirán je bledí tvoj obraz,
Krog usten ti igra smehljanje,
Pač tvoje sreče lep dokaz.

»Nihčé zató naj ne žaluje,
Da sem umrl še mladolét,
Saj kogar Stvarnik naš miluje,
On mlad ostavi tožni svét!

Janko Leban.

Recimo katero o našem pravorečju!

(Konec.)

Dokler nam kdo s tehtnimi razlogi na podlagi jezika slovenskega od Trubarja počenši do sedaj ne dokaže ter z dokazi ne podprè pravice l-a v izreki slo-

venski, dovoliti mora vsak, da se ravnamo po večini našega naroda, po zakonih našega jezikovnega razvitka ter po splošnih pravilih etymologično-zgo-

Morske deklice.

»Objema sveta noč zemljo
 »In kočico prijazno ž njo;
 »Nocoj tuleče piš divja
 »Ob kočico to kraj morja;
 »Pred njo sin z materjo stoji,
 »Na morje kaže, govori:
 »»Li vidiš tam na morju kres?
 »»Glej, to je morskih deklic ples;
 »»Čuj, na uho mi veje spev,
 »»To čarni spev je morskih dev.
 »»O, pusti me, da tja veslam,
 »»Zlata, srebra ti pripeljam! —
 »»Tam luna iz-za morja gre,
 »»Od nje valovi se svitlê;
 »»In to odmevanje glasov,
 »»To le tulenje je vetrov;
 »»To naj ne moti, sin te moj,
 »»Praznujva svet večer nocoj! —
 »Došla je, mati, ura nâd,
 »Če hočeš, proč bo beda, glad:
 »Kraljico vjamem si deklet,
 »Zaklad od nje dobim neštét;
 »Da bi ničesar se ne bal,
 »Pokojni oče je dejal,
 »Naj s tremi popki leskovko
 »Pri delu tem imam sebó. —
 »»Oj čuj, zvon milo se glasi:
 »»K polnočni maši se mudi.
 »»Poglej, oblaki se drvé,
 »»Viharno je nocoj morjé.
 »»Oj sinko, če te val požrê,
 »»Od bóli mi sréc umrê,
 »»Zatorej slušaj, ljubi moj,
 »»Pa idi k maši mi nocoj! —

»Saj bodo jutri maše tri,
 »Vse lahko se nadomesti;
 »K pomorskim devam pa — ne znam,
 »Če lahko še potem veslam.
 »Glej, predno vibra pridivjá
 »In vzmaja silni val morjá,
 »Na bregu že bogat bom stal
 »In vibri se na glas smejal. —
 Zvon kliče verne v božji hram,
 Nekdo vesla po morju sam,
 Vesla, da mu drsi čolnič
 Kot v sinjem zraku lahek ptič;
 Ne zre nazaj, ne zre na stran,
 Zre tja, od koder spev ubran
 Milejše vedno se glasi,
 Čim urneje čolnič hiti.
 Pozabil sin je na zlató,
 Oj, petje mami ga samó;
 Zato pa urneje vesla,
 Da komaj dihati mu dá.
 Že vidi ples deviških trum,
 Pa vzdrami ga valovja šum;
 Na hip utihne bujni spev,
 V valovih zbor izgine dev:
 Mladenič kliče na pomoč,
 A klic izginja v temno noč,
 In z divjo silo val morjá
 Nad lahki čolnič pridivjá. — —
 Utihnil nočni je vihar,
 Jutranje zore svêti žar;
 Spet v cerkev vabi zvon glasan
 K trem mašam na božični dan.
 In k svetim mašam vse hiti,
 Le vdova kraj morja ječi —;
 Sinoči je vihar divjal
 In sina v dnu morja končal.

A. H.

Moj prijatelj Henrik.

(Konec.)

Epilog Vaziljeva temu prijateljevemu zapisniku.

Tako je pisal moj prijatelj, odhajajoč
 na vseučilišče. Čitatelju teh vrstic se
 bode gotovo zdelo, da je moj prijatelj
 to le v naglici, v ognju razburjene svoje
 bujne domišljije zapisal, in torej bi ne

smeli vsake besede tako strogo vzeti,
 kakor se glasi. Tudi se bode komu čudno
 zdelo, da, neverjetno, kako more vendar
 mladenič, ki z ljubeznijo in nežnostjo
 obnavlja spomin svoje drage matere,
 skoro v istem trenutku iz sebe metati
 — rekel bi — neverne kletvine.

In vendar . . .

O gimnazijskem življenju prijateljevem bi ne mogel v bistvu drugega povedati, nego kar mi je že drug prijatelj kratkoma poročil o njegovem vseučiliščnem življenju. Le nekaj bi rad povedal, kar mi teži dušo.

Zadnje leto nisva bivala na isti gimnaziji. Moj prijatelj se je bil preselil na drugo. Za počitnic po osmi šoli sva se sešla zopet. Svojo bodočnost si je slikal z najjasnejšimi barvami. O svojih načrtih mi je govoril s toliko gotovostjo in tako zanašaje se na svoj uspeh, da sem strmel. Z nama pa je bil še neki drugi od naju starejši prijatelj. Ne vem, kako je bilo, ali je ta najin znanec ali izmed naju kateri sprožil govor o veri; to pa vem, da sva ga midva nekako zbadala in pikala. Najin znanec je bil zelo odkrita duša.

— Ako sta že odpadla od vere svoje matere, vsaj ne zaganjajta se ob njo kot divjaka. Ako je vera res neumnost, zakaj se pa ob njo zadirata ob vsaki priliki? — Naju pa je bilo sram.

— Vraga si čuden! odgovori mu moj prijatelj Henrik. Če vzameš vsako besedo tako natanko, ni s tabo več govoriti. Kdo je rekel, da sem od svoje vere odpal? Jaz verujem vse, kakor sem veroval, ko sem bil še pri materi.

— Dobro, odgovori mu najin znanec, mož beseda! Oprosti mi neko vprašanje . . .

— Že vem, že vem, preseče mu moj prijatelj besedo. Tristo vragov! kdo bi bil mislil, da postaneš tak moralist. Presneto, še za jezuvita bi bil predober! — In smejal se je moj prijatelj.

— Ne izogibaj se odgovoru! Smejaj se, a odgovori mi! pokara ga znanec.

— Ali misliš, da me imaš pri krščanskem nauku? Vendar, ker že hočeš vedeti, pravim ti, da to ni greh. Človeška slabost je, kakor je mnogo drugih.

— A poprej si mi rekel, da veruješ vse, kar si veroval še kot otrok. A naša vera vendar obsega prepoved tudi takih dejanj. Moj prijatelj zarudi. Odgovoril ni ničesar.

— Dragi, če je tudi greh — vendar nazaj ne morem, odgovori po nekolikem premolku s prepalim glasom, ne morem nazaj. Zašel sem predaleč . . .

Znanec opozori ga na šibko njegovo zdravje.

— Ako ne boš redno živel, bodeš ne-le duševno, ampak i telesno sebi v nesrečo. Saj si mi sam pravil, kaj ti je zdravnik prerokoval.

— Ako bi se tisto imelo zgoditi, ustrelim se poprej sam. Nečem biti v nadlego niti sebi, niti drugim . . .

Najinemu znancu je solza zalesketala v očesu. Prigovarjal mu je še nekaj. A polagoma nam je prihajal pogovor na drug predmet.

Ta pogovor mi je kakor mōra ležal na duši.

Kmalu po tem razgovoru smo se ločili. S svojim prijateljem se v tem življenju nisva več videla. Šel je na vseučilišče — a vrnil se ni več.

Ta razgovor, ki mi še vedno šumi po glavi, vjema se popolnoma z nazori izraženimi v zapisniku prijateljevem. Človek bi v resnici ne mogel pojmiti, da se mogó v istem bitju nahajati taka nenaravna nasprotja, ako bi sam ne bil skusil: ljubezen in mehko čustvo do svoje matere, a na drugi strani najskrajnejša nevera in nenravnost. Kdo je kriv? Nenaravna vzgoja. Vzgoja družinska in vzgoja javna si nasprotujeta in provzročujeta tudi v mladini nasprotja.

Javna vzgoja je večinoma brezčutna, brezverska, a materina je verska in sega globoko v srce. O veri se v šoli čuje malo ali nič, ali pa celó postransko zasmeševanje katoliških nauk, ki požiga kakor strupena slana v mladini verske resnice. Tako se zatre in pokonča, kar je mati z ljubečim očesom prva vsadila v mehko srce. Javna vzgoja jemlje mladini vero, a ne nadomesti je, marveč podaja jej le morilni dvom o Bogu, o posmrtnosti, o pravem namenu človeštva, napačne nazore o svetu in o pravi vrednosti ter plemenitosti človeški.

Tako se onesrečuje naša mladina, a srečna bi bila vendar rada. Kaj čuda torej, ako se v ledenem ozračju splošne dvombe spominja dobre svoje matere, kakor se spominja slepec solnce in lepih zvezd na nebu.

Tako si morem razkladati ono nenaravno nasprotje v isti osebi . . . In pač ravno ta spomin na verno in dobro

mater, ki je noč in dan molila za svojega otroka, bila je i mojemu prijatelju rešilna zvezda ob robu mračnega brezdna, kamor ga je bila pridrvila ponesrečena vzgoja.

III. Iz zapisnika mojega prijatelja.

Na Dunaju, 7. nov. 188 . .

Hrbtišče me boli od tolikega ležanja. Te grenke kroglice dan za dnevom pozirati tudi ni posebno veselje. Bodi! Malo pokore za neumno življenje se pa tudi izplača, kakor pravi tisti Jezuvit. Bodi! Smrt! Mrzla smrt! Kadar je človek zdrav, je jedna, — a kadar je človek bolan, reci na smrt bolan — je že precej druga . . . Uboga mati! Jaz umrem, ona pa ostane sama na tem pustem svetu. O moj¹⁾ Kje sem bil? kje sem? — reka, valovita reka me je drvila čez skale in robove in z bregov je zajemala, kar je le mogla. Nisem bil sam. Motni so bili valovi. In mi smo bili veseli motnih valov! Val za valom se je valil, in mi smo jadrno pluli na rekinih razburjenih prsih, kakor blisk so mimo prhnili bregovi z gozdovi, trate, vasi in mesta so mimo vrvela. Videli smo ja — in ne videli jih več. Mi smo bili igre veseli.

Pač so stali ljudje ob bregu, vpili in z robci majali, češ: nevarnost preti vam! A tolpa naša se je zakrohotala. Pač je še nekateri drugi opazil, da bi vendar utegnili prav imeti ljudje ob bregu, a z nova se je zakrohotala tolpa. Saj smo se zibali na rekinih burnih valovih, in kalna voda nam je branila pogledati v žrelo brezmejnega brezdna. In drvili smo dalje čez skale in robove. Marsikakega druga je nedostalo iznad površja valov, in valovi so čezenj drvili in sled izbrisovali za njim . . . In slepo smo dalje jadrati njegovi drugovi . . .

Čuj! šum in hrum bobnečega slapa. Pač, globok, strmán mora biti ta slap, da tako pošastno hrumi in šumi. A to nas plašilo ni. Tem burnejši ples, tem slastnejša strast! Pridrvila nas je reka

¹⁾ Tri vrste v zapisniku so deloma prečrtane, deloma tako nejasno pisane, da se ne dajo čitati. Opomba Vaziljeva.

slapu na rob. Pred nami, pod nami zazijal je temni propad. Od zadaj nas je gnal in pehal rekin razjarjeni tok . . . Padamo . . . Na svidenje! kliče drug drugemu, in pokopali so nas v mračni globini raztreskani peneči valovi . . . Omgovale so mi mišice . . . Ginila mi je zavest . . . Za grlo me je zgrabila jeklena žilava pest . . . Duška mi nedostaja . . . Grozna slutnja mi šine v glavo in mi začne riti po razbeljenih možganih . . . Smrt, smrt! zašumé mi valovi, smrt se odziva v možganih, smrt, smrt odmeva mi razdivjano kipeče osrčje, smrt . . . Še jeden poskus, še jeden . . . in začutil sem, da me je val privzdignil na površje voda . . . Globoko zasôpem, osvestim se; odprem oči: lahno me je nesla voda izpod pogubnega slapa, tik plitkega brega. Dobri človek na bregu me je zapazil in vrgel mi vrv. Ujel sem jo, krepko stisnil. H kraju me je potegnil dobri človek. — Rešen sem, samo slaboten, zelo slaboten . . .

Megle se dvigajo; spoznavam nevarnost, v kateri sem bil. Samoten stojim sedaj ob reki, gledam jej v kalno valovje, in kalno valovje se mi studi . . . Glej — ali ni tam vtopljenec? Hu! Ni li jeden mojih ponesrečenih drugov? O moj Bog! kako lahko bi bil tudi jaz jeden izmed njih! . . . O moj Bog! zakaj si se ravno mene, mene nevrednega usmilil? . . . Iščem izvorov, pritokov, iščem temu toku glavnega izvirka, krajev, ker ta motni tok mi ni bil še znan . . . Mati! ljuba mati! . . .

Opazka Vaziljeva: Do tu je pisan njegov dnevnik. Po teh zadnjih straneh vidijo se sledovi strjene krvi. Zdi se, da se je bil preveč segrel in bruhal je kri.

IV. Vseučiliščnik Andrej Vaziljevu o smrti njegovega prijatelja Henrika.

Na Dunaju, 11. decembra 188 . .

Dragi Vaziljev!

Prejel sem tvoj list. Prosiš me, da ti poročim, kako je umrl Henrik: ali je umrl kakor kristijan.

Bolehal je že celo leto. Jetika se ga je bila lotila. Kakor veš, bil je že na

gimnaziji strasten kadilec. Tu je bil še strastnejši. Zdravniki so mu odsvetovali. Tudi mi smo ga nagovarjali, da bi opustil vsaj nekaj časa — a zaman. Rekel je, da se ne more več premagati.

Seznanil se je bil tudi tukaj s hčerjo nekega meščana. To znanje je bilo najosodnejše za njegovo življenje. Posebno je skoro redno zgubljeval noči. Čital je vse, kar koli mu je prišlo v roke. V tem oziru ostal je isti, kateri je bil še na gimnaziji. Imel je posebne ideje, ktere je prinesel deloma sabo, ali pa se jih je tukaj v nekih družtvih navzel. Ker sem bil jaz celo leto pred njim tukaj, bile so mi razmere precej znane. Svaril sem ga, a poslušati me ni hotel. Poučiti se ni dal od nikogar. Zaman ga je človek prepričeval, da njegove ideje nimajo zdrave npravne podlage, da bi bile v pogubo človeštvu, ako bi se izvele. Drugače pa je bil najboljša duša na svetu. Ni ga bilo prijaznejšega društvenika od njega. Vsi so ga radi videli.

Sicer pa lahko spoznaš Henrika za njegovega tukajšnjega bivanja iz zapisnika njegovega. Vem izvestno, da si je zapisoval razne vtise in dogodke. Po smrti njegovi sem bil šel na njegovo stanovanje, da bi dobil ta zapisnik, a gospodar mi je rekel, da je že vse pospravil in odposlal materi njegovi. Gotovo ga torej dobiš pri njej.

Mnogokrat je bil sklenil bolj odločnejše prijeti se študij in opustiti nekoja znanja, a volje, trdne volje ni imel. Bil je kakor list na drevesu. Dobro se še spominjam, kako je nekega dné k meni prišel in mi obupno tožil nestanovitnost in slabost svojih sklepov.

Denarjev mu je mati po razmerah svojega premoženja prav dosti pošiljala. Kje ga je reva v teh letinah toliko dobivala, sam ne vém. Je-li še živa? Kako je z njenim premoženjem?

Proti koncu oktobra je jel vidno hirati. Sama kost in koža ga je bila. Ako bi ga bil tedaj videl, ne bi ga bil več spoznal.

Vpisan pa je bil slučajno v naše katališko dijaško društvo, kateremu, kakor sem ti že poročil, sem tudi jaz ud. Slučajno pravim, kajti k društvenim znanstvenim zabavam ni hodil. Le, ako je

bila kaka slovesnejša predstava, tedaj je prišel.

Ko je društveni predsednik zvedel o njegovi nevarni bolezni, šel je k njemu in mu ponudil usmiljeno sestro za postrežnico. A ni je hotel imeti. Vendar po dolgem nagovarjanju se je udal, posebno, ker je zapazil, da mu ljudje, pri kojih je stanoval, strežejo z nevoljo. Iz početka je bil zelo osoren ž njo. Njenim ljubeznjivim vprašanjem je odgovarjal le godrnjaje.

Tudi jaz sem ga hodil obiskavat. Govorila sva malo in le o navadnih stvareh. Ko sem nekega dné k njemu prišel, videl sem ga zelo shujšanega. Tedaj sem se pa malo ojunačil in mu rekel, kar mi je bilo na srcu.

— Pustimo, zavrnil me je, to točko, pustimo! Govorimo, ako ti drago, o čem drugem. Raznih sva mislij, pustiva!

Poznal sem ga. Pričakoval nisem drugega. Kasneje, po nekolikih dneh, opomnil sem ga zopet.

— Bom že, odgovori mi nestrpno, kadar ozdravim.

— Pa, če ne ozdraviš...

— Pa bom, odseče mi vprašanje in obrne se v zid. Niti besede nisem mogel spraviti iz njega. Šel sem.

In vendar se je led tajal.

Kakor mi je sam kratko pred svojo smrtjo pravil, ganila ga je potrpežljivost usmiljene sestre, ki je s čudovitim zatajevanjem molčé prenašala trpke njegove — ne vselej olikane in izbrane — opazke. Toda, če jo je sam kaj poprašal ali poprosil, odgovarjala mu je tako prijazno in ljubeče, kakor bi bil njen rodni brat. Sestra videč njegovo rastoče zaupanje, namigne mu nekega dné, ko je bil posebno voljan, da bi mogoče dobro bilo, dasi ni tolika nevarnost, ako bi pozvali kekega duhovnika.

Odgovoril ni nič. Čez nekoliko časa se posmehne in jo nekako cinično vpraša: »Ali res verujete, da je pekel?»

Sestra, kakor bi ne bila zapazila ruganja njegovega, odgovori mu krotko: »Ne le pekel, ampak tudi nebesa.»

Usmiljeni sestri je solza zalila oko. Ta solza je bila gorka voda na led. Od tedaj ni bil več ž njo osoren.

To mi je sam pravil.

Čim bolj so mu sahnale moči, tem bolj mu je rastle strah, a tudi vera v Boga. Spoznaval je pač tudi on, da je v nesreči in o smrtni uri vera jedina rešilna veja. Zasmehljivih opazek o spovedi, peklu, Bogu, ni bilo več čuti iz njegovih ust.

Nekega dné je naročil usmiljeni sestri, naj mu pozove duhovnika in sicer J. . . Slovenca, ki je prav tedaj bival tukaj in delal izpit za doktorja bogoslovja. Prihajal je več dnij k njemu. Pripravljal ga je za vsprejetje sv. zakramentov. Menim, da jih ni prejel, odkar je gimnazijo zapustil.

Ko so mu prinesli sveto popotnico, bil sem tudi jaz pri njem. Hotel je vstati, da bi klečé prejel zakrament, a ni mogel več. Privzdignili smo mu blazino od zadaj in podprli jo s podglavjem, da bi mogel sedeti.

O da bi bil videl, s kako skesanostjo je s suhimi, belimi rokami trkal ob svoja prsa in ihteč za duhovnikom izgovarjal besede: »O Gospod, jaz nisem vreden . . .« Veruj mi, prijatelj, nebesa morajo res veliko veselje imeti nad sporjenim grešnikom.

Potem smo ga zopet položili. Mir mu je sijal iz očij. »Sedaj mi je dobro«, šepetala so mu ustna.

Od tega dné je bil zeló miren. Bil je kakor prerojen. Smrti se ni bal. Le tožil je, da je tako brezplodno preživel mlado življenje. Obžaloval je posebno, da mladina, stopivši iz gimnazije, nima nikakih pojmov, ali celó napačne misli o resnicah, od kojih je odvisna vsa njena časna in večna sreča. Kesal se je posebno, da je na gimnaziji toliko mladostnega časa, najbolj dovzetnega za večne resnice in ohrabrujoče ideje, porabil — rekel bi potratil — za učenje in čitanje takih stvarij, ki mu niso nič koristile. Kesal se je, da se je bil tako slepo udal vplivu novejšega našega slovstva, ki ga je vodilo prav po tej žalostni poti, ki je budilo njegove strasti, a vest — čuječo njegovo vest je mamilo: o kako je vzdihoval pomilovaje svojo slepoto!

— O da bi jaz mogel sedaj povedati, kar vem, kar čutim! O da bi mogel svojim vrstnikom razkriti! — Tako je tožil.

Kasneje je bil še enkrat previden.

Prosil me je tudi, naj tebi pišem in drugim prijateljem njegovim, da bi molili za njegovo dušo. Kratko pred smrtjo je rekel svojim drugovom, ki so ga bili prišli obiskat, da bi bil rad pokopan v svoji domovini.

— Moje kosti bodo ležale v tujih tleh, — vi se pa vrnite v domovino in tukaj zapustite moj grob.

Tu se je zjokal kot otrok.

— Spomnite se vsaj v duhu, kadar bodete v svoji domovini, svojega prijatelja . . . Bog vé, kaj dela . . . Nisem vreden, da bi počival v domači zemlji.

Naročil mi je tudi, naj tolažimo mater njegovo in jej rečemo, da je umrl spravljen z Bogom, naj se ne joče, saj se vsi srečno zopet vidimo v boljšem življenju.

Potem pa je umrl . . .

Bog bodi njegovi duši milostljiv!

K večnemu počitku ga je spremljalo celo naše društvo. Tudi iz drugih društev in fakultet je bilo precej dijakov. Deževen mrzel dan je bil. Sneg je naltaval.

Henrik počiva na pokopališču X. na desni vhoda.

Burno je imel srce — sedaj pa upam, da mirno počiva v Bogu.

Z Bogom!

Tvoj

Andrej.

Iz pisma urednikovega gospodu Vaziljevu.

» . . . Da bodete našli zanimive črtice o prijatelju Henriku v onem delu lista, v katerem se nahaja poezija, to naj Vas ne moti. V tem življenju se nahaja, da-si je istinito, toliko tragike, da mora pretresti srce čitatelju, kakor je pretreslo moje — toliko bolj, ker mi je živo pred očmi osoda, a še žalostnejša, mojega jednakega, morda nadarjenejšega prijatelja M., katerega je dohitela po enakem življenju smrt v »Ringtheatru« ob znamenem groznem požaru. O da bi naši mladenci hoteli spoznati, kaj jim je v prid, kaj v škodo! Ne nehajte, dragi g. Vaziljev, delovati za tako blag namen! . . .«